



A study of the skills required by librarians in public libraries in the children and adolescents sector

Leila Chehregani 

Msc of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran. E-mail: lchehre.8@gmail.com

Reza Karimi  

Associate Prof., Department of Knowledge and Information Science, University of Qom, Qom, Iran.
E-mail: karimirez@gmail.com

Abstract

Purpose: Considering the importance of individual, professional skills and specialized knowledge in librarians to improve information services for children and adolescents, it is necessary that groups of knowledge and information science for training and practitioners and officials of public libraries for pathology and foresight in the children and adolescents sector, plan and act. Gaining knowledge about the current situation of the skills of librarians in the children and adolescents section of public libraries and identifying their strengths and weaknesses provide the basis for further research. In addition, the librarians of these departments will realize their job sensitivity with a more complete understanding of these skills. Considering the emergence of technologies in libraries and the diverse and growing needs of the society and the importance of evaluating the skills of librarians in the children and adolescents section, the present study aims to investigate the skills of librarians in the children and adolescents section of the public library of Qom, Markazi, Hamedan and Zanjan provinces.

Method: The present research is an applied study which has been carried out using descriptive-survey research method. The statistical population of the study included 100 librarians working in the children and adolescents section of public libraries under the auspices of the General Directorate of Public Libraries of the five provinces of Zanjan, Hamedan, Arak and Qom and a stratified random sample was used. The collection tool in this research is a researcher-made questionnaire, in which the skills of librarians in the children and adolescents section are categorized based on 9 components in three personal, professional and technical fields. The reliability coefficient of the questionnaire was obtained using Cronbach's alpha 0/959. To analyze data, Excel 2016 and SPSS (version 20) were used, and descriptive statistical methods and Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk and Wilcoxon tests were utilized.

Findings: The results indicate that the skills of interest and enthusiasm, communication, child psychology, familiarity with children's literature, collection making, information technology, management and service delivery are at a moderate (intermediate) level in these provinces. The skills of interest and enthusiasm with an average of 3/84, management with an average of 3/89 and service delivery with an average of 3/82 have been ranked first to third, respectively, and Zanjan with an average of 3/93, Arak with an average of 3/91 and Hamedan with an average of 3/61 are ranked first to third, respectively. IT skills have a significant relation with work experience, and the more work experience librarians have, the higher their level of IT skills are rated. The finding that information management and time management have a significant relation with the education level indicates that librarians with higher education can have a better information and time management.

Originality/value: The present study was able to evaluate the skills of child and adolescent librarians in libraries in four provinces of Iran.

Keywords: Librarian, Librarian skill, Children and adolescents section, Public library.

Conflicts of Interest: None.

Funding: None.

Citation: Chehregani, L., & Karimi, R. (2022). A study of the skills required by librarians in public libraries in the children and adolescents sector. *Research on Information Science and Public Libraries*, 28(4), 504-520.

Received 17 April 2022; Received in revised form 8 October 2022

Accepted 7 September 2022; Published online 31 December 2022



Article Type: Research Article

© The author(s)

Publisher: Iran Public Libraries Foundation



مهارت‌های مورد نیاز کتابداران کتابخانه‌های عمومی در بخش کودک و نوجوان

لیلا چهرقانی

کارشناس ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: lchehre.8@gmail.com

رضا کریمی

دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران. رایانامه: karimirez@gmail.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف کشف مهارت‌های کتابدار بخش کودک و نوجوان کتابخانه عمومی منطقه چهار کشور (استان‌های قم، مرکزی، زنجان و همدان) انجام شد.

روش‌ها: این پژوهش کاربردی و با استفاده از روش توصیفی پیمایشی انجام گرفت. جامعه آماری شامل ۱۰۰ نفر از کتابداران شاغل در بخش کودک و نوجوان تحت پوشش اداره کل نهاد کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور (استان‌های قم، مرکزی، زنجان و همدان) و از نمونه تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق ساخته بود که از طریق آن، مهارت‌های کتابداران کودک و نوجوان بر اساس ۹ مؤلفه در سه زمینه شخصی و حرفه‌ای و فنی دسته‌بندی شده است. ضریب پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۶ به دست آمد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد کتابداران منطقه چهار کشور مهارت‌های علاقه و اشتیاق، ارتباطی، روان‌شناسی کودک، آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان، مجموعه‌سازی، فناوری اطلاعات، مدیریت و خدمات‌رسانی را در سطحی متوسط دارا هستند. مهارت‌های علاقه و اشتیاق با میانگین ۳/۸۴، مدیریت ۳/۸۹ و خدمات‌رسانی ۳/۸۲ به ترتیب رتبه اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند و استان زنجان با میانگین ۳/۹۳، استان مرکزی با میانگین ۳/۹۱ و استان همدان با میانگین ۳/۶۱ به ترتیب رتبه اول تا سوم را کسب کرده‌اند. مهارت فناوری اطلاعات رابطه‌ای معنادار با سنوات خدمتی دارد، به طوری که هرچه سابقه خدمت افراد بیشتر می‌شود مهارت فناوری اطلاعات کتابداران مطلوب‌تر ارزیابی می‌شود. این یافته که مهارت مدیریت اطلاعات و مدیریت زمان رابطه‌ای معنادار با سطح تحصیلات دارد نشان می‌دهد کتابداران دارای تحصیلات بیشتر می‌توانند مدیریت اطلاعات و مدیریت زمان بهتری داشته باشند.

اصالت/ارزش: پژوهش حاضر توانسته است مهارت‌های کتابدار کودک و نوجوان را در کتابخانه‌های چهار استان ارزیابی کند.
کلیدواژه‌ها: کتابدار، مهارت کتابدار، بخش کودک و نوجوان، کتابخانه عمومی

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حمایت مالی نداشته است.

استناد: چهرقانی، لیلا؛ و کریمی، رضا (۱۴۰۱). مهارت‌های مورد نیاز کتابداران کتابخانه‌های عمومی در بخش کودک و نوجوان. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۸(۴)، ۵۲۰-۵۰۴.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۶/۱۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۳؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

ناشر: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور





در جهان امروز، دسترسی به دانش و مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر و سوادآموزی به اولویت نخست تبدیل شده است. کتابخانه‌ها نیز متناسب با تغییرات فناوری و جوامع با تنوع فرهنگی باید قادر باشند نیازهای کاربران به‌ویژه کودکان را برآورده سازند (ایفلا: بخش کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان^۱، ۲۰۰۳). پیشرفت‌ها و نوآوری‌های اخیر در حوزه فناوری اطلاعات بر دانش و مهارت کتابداران تأثیرگذار است (بیشاپ، کادل و گرابسیک^۲، ۲۰۱۵؛ فاروق، الله، ایقبال و حسین^۳، ۲۰۱۶؛ خان و باتی^۴، ۲۰۱۷). انجمن‌های ملی مانند انجمن خدمات کتابخانه‌ای به کودکان^۵ بهترین شیوه‌هایی خدمات به کودکان در کتابخانه‌ها را منتشر می‌کنند، اما سازوکاری برای اجرای آن‌ها وجود ندارد (والتر^۶، ۲۰۱۴)؛ بنابراین، در ابتدا لازم است نیازهای عملی کتابداران درک شود و همچنین مشخص شود چگونه کتابداران کودک می‌توانند بهترین عملکرد را در این زمینه داشته باشند.

کتابخانه‌های کودک و نوجوان ذوق و شوق خواندن و علاقه به کارهای پژوهشی را در این گروه از افراد جامعه برمی‌انگیزد. رویکردهای جدید در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان فراتر از تعریف معمول، محلی برای گردآوری، سازمان‌دهی، ارائه و اشاعه منابع ویژه و خدمات اطلاعاتی برای تشویق کودکان به کتاب و کتابخوانی، ایجاد سرگرمی برای کودکان و آموزش آن‌ها تلقی شود (محمدرضایی بیگدلی، ۱۳۸۷). پیشرفت‌ها و نوآوری‌های اخیر در فناوری اطلاعات بر میزان شناخت و مهارت‌های کتابداران تأثیر گذاشته است (فاروق، الله، ایقبال و حسین، ۲۰۱۶؛ خان و باتی، ۲۰۱۷). به موازات پیشرفت فناوری اطلاعات و توسعه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دهه اخیر، برای حرفه‌مندان اطلاعات ضروری است مهارت‌هایشان را پیوسته متناسب با شرایط روز بازآموزی و ارتقا دهند (پارتریج، لی و مونر^۷، ۲۰۱۰؛ ساندرز^۸، ۲۰۱۵).

بر اساس مطالعات پیشین انجام‌شده با رویکرد کمی و کیفی، شایستگی‌های شغلی کتابداران تخصصی پزشکی و کتابداران دانشگاهی شناسایی و تأیید شده است (کوانیا، استیل و آندروود^۹، ۲۰۱۲؛ چاونر و اولیور^{۱۰}، ۲۰۱۳؛ ساندرز^{۱۱}، ۲۰۱۵؛ پترسون^{۱۲}، ۲۰۱۶؛ انوار و الله^{۱۳}، ۲۰۱۷)، اما مطالعات اندکی در مورد شایستگی‌های کتابداران کودک انجام شده است که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود.

طبق دیدگاه گریفیتس و دونالد کینگ^{۱۴} (۱۹۸۶)، مهارت‌های کتابدار در بخش کودک و نوجوان به نگرش، مهارت‌ها و دانش او بستگی دارد. اخیراً پژوهش‌های راجع به شایستگی‌های کتابدار کودک در کتابخانه فزونی گرفته است. برای نمونه، می‌توان از پژوهش‌های شایستگی کتابداران در عصر اطلاعات (اشکروفت^{۱۵}، ۲۰۱۴) سواد اطلاعاتی (تان، گورمن و سینق^{۱۶}، ۲۰۱۲)، فناوری (باتول و آمین^{۱۷}) و روابط بین آموزش و شایستگی (پیوندرباتی و سینگ^{۱۸}، ۲۰۱۳؛ پنگ^{۱۹}، ۲۰۱۹) نام برد. خو^{۲۰} (۲۰۰۵)، سودردال و هیرست^{۲۱} (۲۰۰۹) و نانساکومجین^{۲۲} (۲۰۱۱)

1. IFLA: Department of Libraries for Children and Adolescents

2. Bishop, Cadle, and Grubescic

3. Farooq, Ullah, Iqbal & Hussain

4. Khan & Bhatti

5. ALSC

6. Walter

7. Partridge, Lee & Munro

8. Saunders

9. Kwanya, Stil & Underwood

10. Saunders

11. Chawner & Oliver

12. Petersohn

13. Anwar & Ullah

14. Griffiths & Donald King

15. Ashcroft

16. Tan, Gorman & Singh

17. Batool & Ameen

18. Singh

19. Peng

20. Khoo

21. Soderdahl & Hirst

22. Nonthacumjane



شایستگی‌های کتابداران را در مواردی همچون مهارت‌ها و دانش تخصصی، مهارت‌های شخصی و مهارت‌های دانش‌بنیان که قابل کاربرد در مراکز اطلاعاتی هستند می‌داند.

پنگ (۲۰۱۹) چهار چوبی از مهارت‌های شایستگی کتابداران در کتابخانه‌های عمومی در سه دسته مهارت‌ها و دانش تخصصی، مهارت‌ها و دانش کلی و خصوصیات و نگرش‌های شخصی ارائه می‌دهد. مؤلفه‌های مهارت‌ها و دانش تخصصی را در شناسایی کاربران، مدیریت (ایجاد اهداف و برنامه‌ها، پیروی از سیاست‌ها و رویه‌های کتابخانه، تجزیه و تحلیل هزینه‌های خدمات، تهیه پیش‌نویس طرح‌های پیشنهادی و مدیریت داوطلبان)، شناسایی منابع کتابخانه‌ای، روابط عمومی و شبکه‌سازی، توسعه شغلی و حرفه‌ای، خدمات مرجع، آموزش، فناوری و شناخت کتابخانه‌ای عمومی می‌داند. همچنین، مهارت‌ها و دانش کلی را در ارتباطات، زبان، منطق و قضاوت، نوآوری دانشی و درونی‌سازی، همکاری تعاونی، مستقل و چندوظیفه بودن، انعطاف‌پذیری و توانایی سازگارس با شرایط، مدیریت زمان، مدیریت احساسات، مدیریت استرس، و حساسیت بین‌شخصی را برمی‌شمرد و در نهایت خصوصیات و نگرش‌های شخصی را در صبوری، سرزندگی، دوست‌داشتنی بودن، کنجکاو بودن و عاشق بچه‌ها بودن می‌داند. بن هاشم و مختار^۱ (۲۰۱۲) شایستگی کتابداران کتابخانه‌ها در عصر دیجیتال را در موارد زیر می‌دانند: الف. مهارت‌های حرفه‌ای شامل دانش تخصصی، توانایی ارزیابی و غربال کردن اطلاعات بر اساس مقتضیات، توانایی دسترسی‌پذیری اطلاعات بر اساس هزینه سودمندی، توانایی طراحی و استفاده از خدمات فناوری اطلاعات بر اساس نیازها، توانایی سازمان‌دهی و اشاعه اطلاعات برای کاربران، تشخیص و ارزیابی یافته‌های علمی و بهبود خدمات، ب. مهارت‌های ارتباط با مشتری مانند انعطاف‌پذیری، مهارت‌های ارتباطی مؤثر، نگرش مثبت، کار گروهی، خودیادگیری بر اساس فرصت‌های موجود، ج. ویژگی‌های شخصیتی تفکر خلاق، تصمیم‌گیری سریع، خودارزیابی و اعتمادبه‌نفس؛ خو (۲۰۰۵) شایستگی مورد نیاز برای کتابداران سَنگاپوری در داشتن مهارت‌های سنتی کتابداری، مهارت‌های ارزش افزوده، مهارت‌های فناوری اطلاعات، سواد کامپیوتری، نگرش‌ها و ویژگی‌های شخصیتی و دانش موضوعی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های مدیریتی و اداری می‌داند. هیئت‌مدیره انجمن کتابخانه‌های تخصصی انجمن کتابداران امریکا^۲ (۲۰۰۹) چهار مهارت را برای کتابداران ضروری می‌دانند: ۱. مدیریت سازمان‌دهی اطلاعات، ۲. مدیریت منابع اطلاعات، ۳. مدیریت خدمات اطلاعات، و ۴. کاربرد فناوری‌ها و ابزار اطلاعات. نانساکومجین (۲۰۱۱) با مرور نظام‌مند پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، مهارت‌های کتابداران دیجیتال را در مهارت‌های شخصی، مهارت‌های عمومی و مهارت‌های دانش تخصصی حرفه‌ای طبقه‌بندی کرده است. (چیلدرز^۳، ۲۰۰۳) داشتن سواد فناوری اطلاعات در کارکنان کتابخانه را ضروری‌ترین مهارت می‌داند. هامادا و استاوریدی^۴ در سال ۲۰۱۴ مهارت‌های کتابداران کودک و نوجوان را در داشتن مهارت‌های شخصی، مهارت دانش موضوعی در حیطه کودکان و مهارت‌های حرفه‌ای و مهارت آشنایی با ادبیات کودکان و نوجوانان می‌داند.

مهارت‌های کتابدار بخش کودک و نوجوان را می‌توان در سه زمینه شخصی و حرفه‌ای و فنی دسته‌بندی کرد. مهارت علاقه و اشتیاق و مهارت ارتباطی از مؤلفه‌های مهارت فردی هستند. مهارت‌های حرفه‌ای شامل مهارت روان‌شناسی کودک و آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان است. مهارت‌های فنی شامل مهارت مجموعه‌سازی، بازیابی اطلاعات، فناوری اطلاعات، مدیریت و خدمات‌رسانی است.

بررسی پژوهش‌ها نشان می‌دهد مهارت‌های کتابداران کودک در کتابخانه‌ها می‌تواند شامل موارد زیر باشد: (۱) مهارت علاقه و اشتیاق برای شناسایی علایق و انتظارات مخاطبان و مهارت کار و انجام فعالیت با کودکان و نوجوانان؛ (ب) مهارت‌های حرفه‌ای؛ (۲) مهارت ارتباطی، استفاده از ارتباطات کلامی و غیر کلامی برای جذب مخاطب و ارتباط با سازمان‌های تخصصی کودکان و نوجوانان؛ (۳) مهارت مدیریت، تسلط در حیطه وظایف کاری و مدیریت زمان؛ (۴) مهارت خدمات‌رسانی برای پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعاتی کاربران؛ (۵) مهارت روان‌شناسی کودک برای ایجاد و تقویت

1. Bin Hashem & Mokhtar
2. ALSC (Association for Library Service to Children)
3. Childers
4. Hamada & Stavridi



عادت‌های خواندن از کودکی و برانگیختن تخیل و خلاقیت؛ ۶) مهارت آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان برای آشنایی با متخصصان، ناشران، بانک‌های اطلاعاتی و محتوای ادبیات کودک و نوجوان؛ ۷) مهارت مجموعه‌سازی برای انتخاب شناسایی و فراهم‌آوری منابع با کیفیت و ارزیابی نیازهای کاربران؛ ۸) مهارت خدمات اطلاعات برای بازیابی و ارائه منابع اطلاعاتی به کودکان و نوجوانان؛ ۹) مهارت فناوری اطلاعات برای آشنایی با سواد کامپیوتری و سواد اطلاعاتی به منظور استفاده از منابع اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی.

نتایج پژوهش‌های راجع به شایستگی کتابداران کودک منبعی مهم برای برنامه‌ریزی، ارزیابی برنامه‌های درسی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و توسعه منابع انسانی در کتابخانه‌هاست، که علاوه بر فراهم‌آوری منبع آموزشی، اصول آموزش را نیز فراهم می‌سازد (انجمن خدمات کتابخانه‌های جوان بزرگسال، ۲۰۱۰).

آنچه با جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف داخلی گنج، نورمگز و مگیران حاصل شد حاکی از آن بود که تاکنون، پژوهشی جامع در خصوص بررسی وضعیت مهارت‌های کتابداران منطقه چهار کشور انجام نشده است؛ با این حال، به پژوهش‌هایی که با پژوهش حاضر مرتبط هستند در ادامه اشاره می‌شود.

اکبری، شقاقی و اصنافی (۱۳۹۹) به بررسی ویژگی‌های درونی و بیرونی کتابدار کودک و سپس اولویت‌بندی آن‌ها با رویکرد پیمایشی پرداختند. این ویژگی‌ها شامل شایستگی در باورها، احساسات و عواطف و هیجانات، امیال و اراده‌ها، بایستگی در گفتار و رفتار بوده است. غیوری (۱۳۹۶) با استفاده از رویکردی استقرایی و روش تحلیل محتوا، مؤلفه‌های اصلی در سهم کتابدار برای جذب مخاطب را در خدمات، دسترس‌پذیری، مهارت کتابدار، بازیابی، ترویج خدمات و نیازسنجی می‌داند. فاتح‌بجندن (۱۳۹۴) دریافتند ویژگی‌های اخلاقی، دانشی، مهارتی کتابداران با افزایش فرهنگ مطالعه از طریق جذب کاربر رابطه‌ای مستقیم دارد. پریخ و ایلخانی در سال (۱۳۹۳) مهارت‌های کتابداران را بررسی کردند؛ نتایج آن‌ها نشان داد ۲۸ درصد کتابداران دارای مهارت‌های فناوری و نزدیک به ۵۰ درصد دارای مهارت‌های جست‌وجو و اطلاع‌یابی مناسبی در زمینه ارائه خدمات مرجع الکترونیکی و بیش از ۶۰ درصد دارای مهارت‌های فردی (خلاقیت، خطرپذیری و...) هستند. رهنما (۱۳۹۱) با بررسی وضعیت مهارت‌های ارتباطی کتابداران دانشگاه فردوسی مشهد و تأثیر آن بر رضایتمندی دانشجویان دوره کارشناسی دریافت که وضعیت مهارت‌های ارتباطی کتابداران خوب است. بین مهارت‌های ارتباطی و رضایت دانشجویان رابطه‌ای معنادار وجود دارد. امینی در سال (۱۳۸۹) با ارزیابی مهارت‌های ارتباطی کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر اصفهان نشان داد که کتابداران از نظر میزان به‌کارگیری مهارت‌های ارتباط کلامی و غیر کلامی در سطح خوبی قرار دارند و بین مهارت کلامی کتابداران بر حسب رشته تحصیلی تفاوتی معنادار وجود دارد. میکالیس، آفرودیت و پاولوس^۱ (۲۰۱۵) به این نتیجه رسیدند که مهارت‌های کتابداری مدرن بوده و کتابدارانی که تحصیلاتشان در رشته علم اطلاعات و کتابداری است نسبت به دیگران در وضعیت برتری هستند. هامادا و استاوپریدی^۲ (۲۰۱۴) مهارت‌های لازم برای کتابدار کودک و نوجوان در عصر دیجیتال را به دسته مهارت‌های حرفه‌ای (مانند سواد اطلاعاتی، مهارت‌های ارتباطی، تفکر انتقادی و...)، مهارت‌های فردی (خلاق بودن، انعطاف‌پذیر بودن، سازگار بودن، پاسخ‌گو بودن و...) و مهارت‌های تخصصی (نظریه‌های رشد کودک، نظریه‌های نیاز کودک، آشنایی با ادبیات کودک و...) تقسیم کردند. انجمن خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان^۳ (۲۰۰۹) مهارت‌های کتابداران کودکان در کتابخانه‌های عمومی را در بخش‌های تعهد به مراجعان، خدمات مرجع، مهارت در برنامه‌نویسی، دانش و سازمان‌دهی و مدیریت منابع، توسعه، مهارت‌های مدیریتی و اداری، و توسعه حرفه‌ای می‌داند. دورانس^۴ (۱۹۹۵) عوامل مؤثر بر موفقیت خدمات مرجع و مراجعه مجدد کاربر به کتابدار را در دسترس‌پذیر بودن کتابدار، به‌کارگیری مناسب سوالات عمومی، داشتن قدرت گوش دادن مؤثر و علاقه‌مندی کتابدار به رفع نیازهای اطلاعاتی کاربران می‌داند.

1. Michalis, Afrodite & Pavlos
2. Hamada & Stavridi
3. ALSC (Association for Library Service to Children)
4. Durrance



لوپز و روباگر^۱ (۱۹۶۹) که رابطه بین رضایت کاربر از مصاحبه مرجع و برخورداری کتابدار از مهارت‌های ارتباطی را بررسی کردند، ضمن سنجش رابطه متغیرهایی همچون همدلی، احترام، استواری و استقامت، دقت بیان و درک کاربر با میزان رضایت، دریافتند که بین برخورداری کتابداران از مهارت‌های ارتباطی مناسب و سطح رضایتمندی کاربر از مصاحبه مرجع رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

بررسی پیشینه‌ها نشان می‌دهد مطالعاتی که در داخل کشور با روش کتابخانه‌ای انجام شده‌اند جامع نبوده‌اند. بدین ترتیب، انجام پژوهشی در این حوزه با توجه به بررسی مهارت کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی در ایران، ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به اهمیت مهارت‌های فردی، حرفه‌ای و دانش تخصصی در کتابداران برای بهبود خدمات اطلاعاتی به کودکان و نوجوانان، ضرورت دارد که گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی به منظور آموزش و دست‌اندرکاران و مسئولان کتابخانه‌های عمومی به منظور آسیب‌شناسی و آینده‌نگری در بخش کودک و نوجوان، برنامه‌ریزی و اقدام کنند؛ با این حال، نخستین گام در برنامه‌ریزی شناخت وضع موجود است. لیکن شواهد نشان می‌دهد که اطلاعاتی در زمینه این شناخت وجود ندارد. بنابراین، برای پر کردن این خلأ لازم است بررسی و مطالعات کافی صورت گیرد. شناخت وضعیت موجود مهارت‌های کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی و شناسایی نقاط ضعف و قوت آن‌ها زمینه را برای پژوهش‌های بعدی فراهم می‌آورد. به علاوه، از این طریق، کتابداران این بخش‌ها با شناخت کامل‌تری از این مهارت‌ها بیش از پیش به حساسیت شغلی خود پی خواهند برد. با توجه به ظهور فناوری‌ها در کتابخانه‌ها و نیازهای متنوع و فزاینده جامعه و اهمیت ضرورت ارزیابی مهارت‌های کتابداران در بخش کودکان و نوجوانان، ممکن است این سؤال پیش آید که وضعیت مهارت‌های کتابدار کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور (استان‌های قم، مرکزی، زنجان و همدان) چگونه است؟ برای رسیدن به این هدف، پژوهش حاضر در صدد است تا به سؤالات و فرضیات زیر پاسخ دهد:

۱. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت علاقه و اشتیاق را دارا هستند؟
۲. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت ارتباطی را دارا هستند؟
۳. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت مدیریت را دارا هستند؟
۴. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت خدمت‌رسانی را دارا هستند؟
۵. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت روانشناسی را دارا هستند؟
۶. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان را دارا هستند؟
۷. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت مجموعه‌سازی را دارا هستند؟
۸. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت خدمات اطلاعات را دارا هستند؟
۹. کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور تا چه میزان مهارت فناوری اطلاعات را دارا هستند؟



فرضیه‌های پژوهش

۱. رابطه‌ای معنادار بین مهارت کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور و رشته تحصیلی آن‌ها وجود دارد.
۲. رابطه‌ای معنادار بین مهارت کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور و سنوات خدمتی آن‌ها وجود دارد.
۳. رابطه‌ای معنادار بین مهارت کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور و سطح تحصیلات آن‌ها وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از بُعد هدف کاربردی است و از نظر روش از نوع تحقیقات توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۰۰ نفر از کتابداران کودک و نوجوان منطقه چهار کشور است. برای تدوین مبانی نظری، از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. برای گردآوری داده‌های پژوهش، از پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای که بر اساس پرسش‌نامه هامادا و استاوریدی^۱ (۲۰۱۴) تنظیم شده بود در تابستان ۱۴۰۱ استفاده شد. بر اساس جامعه پژوهش، این پرسش‌نامه میان آن‌ها توزیع شد. پرسش‌ها بر اساس مقیاس لیکرت تنظیم شدند که طی آن از پاسخ‌گویان خواسته شد میزان هر یک از پرسش‌های مذکور در پرسش‌نامه را در چهار چوب گزینه‌های خیلی زیاد، زیاد تا حدودی، کم و خیلی کم اعلام دارند. در مقیاس به کار گرفته شده، به گزینه‌های «خیلی کم» رتبه ۱، گزینه‌های «کم» رتبه ۲، گزینه‌های «تا حدودی» رتبه ۳، گزینه‌های «زیاد» رتبه ۴ و گزینه‌های «خیلی زیاد» رتبه ۵ اختصاص یافت. این پرسش‌نامه شامل اطلاعات مربوط به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی کتابداران بخش کودک و نوجوان و ۳۷ سؤال با بررسی ۹ مقوله از مهارت‌های مورد نیاز این گروه است. پرسش‌نامه به منظور تعیین روایی محتوایی در اختیار متخصصان قرار گرفت و اصلاحات پیشنهادی ایشان در زمینه محتوای پرسش‌نامه لحاظ شد. پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. پایایی مؤلفه‌های پرسش‌نامه پژوهش

تعداد	آلفای کرونباخ	مؤلفه‌های پژوهش	تعداد	آلفای کرونباخ	مؤلفه‌های پژوهش
۷	۰/۸۹۲	مهارت آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان	۳	۰/۷۱۳	مهارت علاقه و اشتیاق
۳	۰/۸۱۵	مهارت مجموعه‌سازی	۶	۰/۸۰۸	مهارت ارتباطی
۳	۰/۸۶۸	مهارت خدمات اطلاعات	۳	۰/۷۴۵	مهارت مدیریت
۶	۰/۹۰۸	مهارت فناوری اطلاعات	۳	۰/۸۴۱	مهارت خدمات‌رسانی
۳۷	۰/۹۵۹	کل	۳	۰/۷۶۶	روان‌شناسی کودک

با توجه به داده‌های جدول ۱، در همه متغیرها، آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷ محاسبه شده و قابل قبول است. در این پژوهش، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار اسپاس پی‌اس از فن‌های آمار توصیفی مانند جداول توزیع فراوانی، درصد، میانگین برای اطلاعات جمعیت‌شناختی و متغیرهای مشاهده شده پرسش‌نامه استفاده شد. همچنین، برای تعیین ارزیابی متغیرهای پژوهش و تحلیل و مقایسه، از تکنیک‌های آمار استنباطی مانند تی-استیودنت کولموگوروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک استفاده شد.

1. Hamada & Stavridi

یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی وضعیت جمعیت‌شناختی اعضای نمونه نشان داد که از میان ۱۰۰ پاسخ‌گو، ۵۱ درصد مرد و ۴۹ درصد زن هستند. بیشتر پاسخ‌گویان ۶۸/۱ به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال تعلق دارند. ۵۶ درصد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و ۴۴ درصد مربوط به رشته‌های دیگر بود. تحصیلات ۲۹ درصد از پاسخ‌گویان کارشناسی، ۵۵ درصد کارشناسی‌ارشد، ۱۰ درصد دکتری و بقیه آن‌ها دیپلم و پایین‌تر (۶ درصد) بودند. ۳۸ درصد از آن‌ها بین ۱ تا ۵ سال، ۲۱ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال، ۱۱ درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال، و ۲۸ درصد سابقه خدمت بیش از ۱۶ سال داشتند. با توجه به پاسخ‌های افراد، اگر عدد به‌دست‌آمده بین عدد ۱ تا ۲/۳۳ باشد شاخص موردنظر در سطح ضعیف قرار دارد و اگر میانگین متغیر موردنظر بین ۲/۳۳-۳/۶۶ باشد شاخص موردنظر در سطح متوسط و همچنین اگر عدد به‌دست‌آمده بین ۳/۶۶-۵ باشد شاخص موردنظر در سطح مطلوب قرار دارد.

وضعیت مهارت علاقه و اشتیاق کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. وضعیت مهارت علاقه و اشتیاق کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

نتیجه آزمون	انحراف معیار	میانگین	مهارت علاقه و اشتیاق
تائید	۱,۰۴	۳,۹۶	مهارت کار و انجام فعالیت با کودکان و نوجوانان
تائید	۱,۰۴	۳,۷۸	اشتیاق انجام بازی‌های مناسب با گروه کودکان
تائید	۰,۸۴	۳,۷۷	آگاهی از علایق و انتظارات مخاطبان
تائید	۰,۷۹	۳,۸۴	کل

با توجه به داده‌های جدول ۲، مهارت علاقه و اشتیاق با میانگین ۳/۸۴ در وضعیتی مطلوب است. این مهارت در استان زنجان ۴/۱۹، استان همدان ۳/۶۷، استان مرکزی ۴/۱۵ و استان قم ۳/۶۳ است و لذا همه آن‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند.

وضعیت مهارت ارتباطی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. وضعیت مهارت ارتباطی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

نتیجه آزمون	انحراف استاندارد	میانگین	مهارت ارتباطی
تأیید	۰/۹۲	۴/۰۶	استفاده از حرکات و حالات چهره و بدنی مناسب
تأیید	۰/۹۷	۳/۸۸	استفاده از کشش‌های کلامی، ریتم و آهنگ کلام مناسب
تأیید	۰/۸۶	۳/۷۸	آشنایی با اصول جذب مخاطب
تأیید	۰/۸۵	۳/۶۳	برقراری ارتباط با فرهنگ‌های مختلف
تأیید	۰/۸۵	۳/۵	مهارت در برقراری ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای تخصصی ادبیات کودکان و نوجوان
تأیید	۰/۸۸	۳/۹۲	(مهارت برقراری ارتباط فردی، ارتباطات کلامی و نوشتاری (روابط عمومی خوب)
تأیید	۰/۶۵	۳/۸۱	کل





با توجه به داده‌های جدول ۳، مهارت ارتباطی کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۸۱ در وضعیتی مطلوب قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۴/۰۴، استان همدان ۳/۷۶، استان مرکزی ۳/۹۶ و استان قم ۳/۶۶ است و لذا همه آن‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند. وضعیت مهارت مدیریت کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۴. وضعیت مهارت مدیریت کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

مهارت مدیریت	میانگین	انحراف استاندارد	نتیجه آزمون
تسلط کافی در امور کاری مربوطه	۴	۰/۸۳	تأیید
مهارت مدیریت زمان	۳/۹	۰/۸۱	تأیید
توانایی مدیریت اطلاعات	۳/۷۸	۰/۸۳	تأیید
مهارت مدیریت	۳/۸۹	۰/۶۶	تأیید

با توجه به داده‌های جدول ۴، مهارت مدیریت کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۸۹ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۴/۰۲، استان همدان ۴، استان مرکزی ۴/۰۲ و استان قم ۳/۷۵ است و لذا همه آن‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند. وضعیت مهارت خدمات‌رسانی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۵ آورده شده است.

جدول ۵. وضعیت مهارت خدمات‌رسانی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

مهارت خدمات‌رسانی	میانگین	انحراف استاندارد	نتیجه آزمون
آگاهی از جامعه هدف کتابخانه	۳/۹۱	۰/۹۱	تأیید
استفاده از مشارکت کودکان و نوجوانان	۳/۸۲	۰/۸۹	تأیید
پاسخ‌گویی به نیاز اطلاعاتی کاربران	۳/۷۲	۰/۹۵	تأیید
کل	۳/۸۲	۰/۸	تأیید

با توجه به داده‌های جدول ۵، مهارت خدمات‌رسانی کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۸۲ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۴/۲۵، استان همدان ۳/۷۱، استان مرکزی ۴/۰۶ و استان قم ۳/۵۶ است و لذا همه آن‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند. وضعیت مهارت روان‌شناسی کودک کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. وضعیت مهارت روان‌شناسی کودک کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

روان‌شناسی کودک	میانگین	انحراف استاندارد	نتیجه آزمون
ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی	۳/۸	۰/۹۵	تأیید
راه‌های برانگیختن تخیل و خلاقیت کودکان و نوجوانان	۳/۵۶	۰/۹۵	تأیید
آشنایی با مباحث روان‌شناسی کودک و نوجوان	۳/۳۵	۰/۹۳	تأیید
کل	۳/۵۶	۰/۷۹	تأیید

با توجه به داده‌های جدول ۶، مهارت روان‌شناسی کودک کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۵۶ در وضعیت متوسط قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۳/۷۶، استان همدان ۳/۴۹، استان مرکزی ۴/۰۲ و استان قم ۳/۳۰ است و لذا همه آن‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند. وضعیت مهارت آشنایی با ادبیات کودک کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۷ آورده شده است.

جدول ۷. وضعیت مهارت آشنایی با ادبیات کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

مهارت آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان	میانگین	انحراف استاندارد	نتیجه آزمون
آشنایی با متخصصان و نویسندگان فعال در حوزه ادبیات کودک	۳/۳۱	۰/۹۵	تأیید
آشنایی با ناشران داخلی و خارجی در حوزه ادبیات کودک	۳/۰۱	۱/۰۴	رد
برقراری ارتباط مؤثر با ناشران کودکان	۳/۰۴	۱/۰۶	رد
آگاهی از بانک‌های اطلاعاتی آنلاین منابع کودک	۳/۰۵	۱/۱	رد
آشنایی با مشخصات محتوایی	۳/۳۳	۰/۹۳	تأیید
دانش در زمینه ادبیات کودک	۳/۳۶	۰/۸۱	تأیید
آگاهی از بانک‌های اطلاعاتی آفلاین منابع کودک	۲/۹۹	۰/۸۷	رد
کل	۳/۱۶	۰/۷۷	رد

با توجه به داده‌های جدول ۷، مهارت آشنایی با ادبیات کودک، کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۱۷ در وضعیتی مطلوب قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۳/۶۸ و استان مرکزی ۳/۴۴ است که وضعیت مطلوب در این استان‌ها را نشان می‌دهد. در استان همدان، این مهارت با نمره ۲/۹۲ و استان قم با ۲/۹۰ وضعیتی ضعیف دارد. وضعیت مهارت مجموعه‌سازی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور جدول ۸ آورده شده است.





جدول ۸. وضعیت مهارت مجموعه‌سازی کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

نتیجه آزمون	انحراف استاندارد	میانگین	مهارت مجموعه‌سازی
رد	۰/۹۳	۳/۱۴	دانش و کاربرد ابزارهای کتاب‌شناختی منابع (اعم از تکنگاشت‌ها و ادواری‌ها)
تأیید	۰/۹۳	۳/۴۷	ارزیابی نیازهای کاربران
تأیید	۰/۹۱	۳/۶۶	مشخصات ظاهری
تأیید	۰/۸۱	۳/۴۵	کل

با توجه به داده‌های جدول ۸، مهارت مجموعه‌سازی کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۴۵ در وضعیتی مطلوب قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۳/۷۸، استان مرکزی ۳/۶۹، استان همدان ۳/۵۶ و استان قم با ۳/۱۸ است که وضعیت مطلوب در این استان‌ها را نشان می‌دهد. وضعیت مهارت خدمات اطلاعات کودک و نوجوان کتابداران در منطقه چهار کشور جدول ۹ آورده شده است.

جدول ۹. وضعیت مهارت خدمات اطلاعات کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

نتیجه آزمون	انحراف استاندارد	میانگین	مهارت خدمات اطلاعات
تأیید	۰/۹۶	۳/۵۷	مصاحبه مرجع در بخش کودک
تأیید	۰/۸۵	۳/۳۵	ارائه خدمات اطلاعاتی با منابع گوناگون چاپی و دیجیتالی
تأیید	۱/۰۲	۳/۴۱	بازیابی اطلاعات منابع کودکان و نوجوانان
تأیید	۰/۸۵	۳/۴۵	کل

با توجه به داده‌های جدول ۹، مهارت خدمات اطلاعات کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۴۵ در وضعیت متوسط قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۳/۷۳، استان مرکزی ۳/۷۷، استان همدان ۳/۴۴ و استان قم با ۳/۲۱ است که وضعیت مطلوب در این استان‌ها را نشان می‌دهد. وضعیت مهارت فناوری اطلاعات کودک و نوجوان کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور در جدول ۱۰ آورده شده است.

جدول ۱۰. وضعیت مهارت فناوری اطلاعات کتابداران کودک و نوجوان در منطقه چهار کشور

مهارت فناوری اطلاعات	میانگین	انحراف استاندارد	نتیجه آزمون
استفاده از نرم‌افزار بخش امانت	۳,۷۳	۱,۰۹	تأیید
آشنایی با موتور جست‌وجو و راهبردهای جست‌وجوی منابع کودکان	۳,۶۶	۱,۰۶	تأیید
مهارت استفاده از امکانات اطلاع‌یابی در اینترنت	۳,۷۲	۰,۹۹	تأیید
آشنایی با سواد اطاعتی	۳,۷۶	۱,۰۹	تأیید
توانایی خلق، توسعه و نگهداری شبکه‌های اجتماعی	۳,۶۳	۰,۹۷	تأیید
توانایی استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای و جست‌وجو	۳,۷۷	۱,۰۴	تأیید
کل	۳,۷۱	۰,۸۸	تأیید

با توجه به داده‌های جدول ۱۰، مهارت فناوری اطلاعات کتابداران بخش کودک و نوجوان با میانگین ۳/۷۱ در وضعیتی مطلوب قرار دارد. این مهارت در استان زنجان ۳/۰۹، استان مرکزی ۴/۱۵، استان همدان ۳/۰۹ و استان قم با ۳/۴۱ است که وضعیت مطلوب در این استان‌ها را نشان می‌دهد.

در پاسخ به فرضیات پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار بین مهارت‌های کتابداران بخش کودک و نوجوان منطقه چهار کشور با رشته تحصیلی، سنوات خدمت و سطح تحصیلات، نتایج آزمون کروسکال-والیس در جدول ۱۱ آورده شده است.

جدول ۱۱. نتایج آزمون من-ویتنی و کروسکال-والیس در مورد وجود رابطه معنادار بین مهارت‌های کتابداران بخش کودک با رشته تحصیلی، سنوات خدمت و سطح تحصیلات

متغیر	رشته تحصیلی		سنوات خدمت		سطح تحصیلات	
	مقدار احتمال آزمون من-ویتنی	تأیید یا رد فرضیه	مقدار احتمال آزمون کروسکال-والیس	تأیید یا رد فرضیه	مقدار احتمال آزمون کروسکال-والیس	تأیید یا رد فرضیه
مهارت علاقه و اشتیاق	۰/۰۰۲	تأیید	۰/۸۶۳	عدم تأیید	۰/۲۰۳	عدم تأیید
مهارت ارتباطی	۰/۱۱۶	عدم تأیید	۰/۵۰۶	عدم تأیید	۰/۵۸۱	عدم تأیید
مهارت مدیریت	۰/۰۲۴	تأیید	۰/۸۳۶	عدم تأیید	۰/۰۱	تأیید
مهارت خدمات‌رسانی	۰/۰۱۹	تأیید	۰/۸۶۹	عدم تأیید	۰/۲۲۵	عدم تأیید
روانشناسی کودک	۰/۹۸۳	عدم تأیید	۰/۷۲۸	عدم تأیید	۰/۵۹۲	عدم تأیید
مهارت آشنایی با ادبیات کودک و نوجوان	۰/۶۱۴	عدم تأیید	۰/۲۷۶	عدم تأیید	۰/۲۸۱	عدم تأیید
مهارت مجموعه‌سازی	۰/۱۶۳	عدم تأیید	۰/۰۹۵۱	عدم تأیید	۰/۵۹۹	عدم تأیید
مهارت خدمات اطلاعات	۰/۳۵۴	عدم تأیید	۰/۰۹۶	عدم تأیید	۰/۲۶۱	عدم تأیید
مهارت فناوری اطلاعات	۰/۴۳۲	عدم تأیید	۰/۰۴	تأیید	۰/۰۵۳	عدم تأیید





با توجه به داده‌های جدول ۱۱، بر اساس نتایج آزمون من-ویتنی، از میان مهارت‌های کتابدار ادبیات کودک، رابطه معنادار متغیرهای مهارت علاقه و اشتیاق، مهارت مدیریت و مهارت خدمات‌رسانی با سطح تحصیلات (با احتمال کمتر از ۰/۰۵) تأیید شده است. همچنین، بر اساس نتایج آزمون کروسکال-والیس، از میان مهارت‌های کتابدار ادبیات کودک، رابطه معنادار متغیرهای مهارت فناوری اطلاعات با سنوات خدمتی تأیید شده است. به علاوه، بر اساس نتایج آزمون اخیر، از میان مهارت‌های کتابدار ادبیات کودک، رابطه معنادار مهارت مدیریت اطلاعات با سطح تحصیلات تأیید شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

اهمیت مهارت‌های فردی، حرفه‌ای و دانش تخصصی کتابداران در بهبود خدمات به کودکان و نوجوانان امری بدیهی است. از این رو، شناخت وضعیت موجود مهارت‌های کتابداران بخش کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی ضروری است. به همین منظور، پژوهش حاضر کوشیده است مهارت‌های کتابدار کودک و نوجوان کتابخانه‌های عمومی منطقه چهار کشور را با استفاده از رویکردی پیمایشی بررسی کند. نتایج این پژوهش با توجه به شناسایی مهارت‌های کتابداران کودک و نوجوان بر اساس مرور پیشینه‌ها و ارزیابی کتابداران، به توسعه مدل شایستگی و عملکرد کتابداران کودک در کتابخانه‌های عمومی کمک می‌کند. نتایج این پژوهش مرتبط با مهارت‌های حرفه‌ای، شخصیتی، روان‌شناختی، ادبیات کودک و فناوری اطلاعات است. این مهارت‌ها کتابداران کودک را قادر می‌سازد انتظارات شغلی را بهتر برآورده کنند. البته، مدیران و سیاست‌گذاران کتابخانه‌های عمومی باید هنگام استخدام یا ترفیع کتابداران به این مهارت‌ها توجه داشته باشند تا بتوانند آن‌ها را بر اساس این مهارت‌ها ارزیابی کنند، به‌ویژه در شرایط حاضر که نهاد کتابخانه‌های عمومی با مشکل بودجه و نیروی انسانی مواجه است. در ادامه، در خصوص مؤلفه‌های مورد تأیید بحث می‌شود که می‌تواند مبنای ارزیابی کتابداران بخش کودک قرار بگیرد. در بخش مهارت خدمات‌رسانی، کتابداران در سطحی مطلوب، در گام اول توانسته‌اند نیازهای اطلاعاتی کودکان و نوجوانان را شناسایی کنند و در گام دوم آن‌ها را به مشارکت و مباحثه گروهی سوق دهند. این مهارت با سطح تحصیلی کتابداران رابطه‌ای معنادار دارد؛ این امر نشان می‌دهد هرچه سطح تحصیلی کتابداران بیشتر باشد آنان در این بخش از مهارت بیشتری برخوردارند. در بخش مهارت خدمات اطلاعات، کتابداران بخش کودک و نوجوان در سطحی متوسط قرار دارند. سطح متوسط مهارت‌های کتابداران در ارائه خدمات اطلاعاتی و ارزیابی اطلاعات احتمالاً ناشی از این باشد که کتابخانه‌های نهاد آزادی عمل کمتری در گزینش منابع بر مبنای نیازهای محلی کاربران دارند. البته، آنان در بخش مهارت‌های بخش مصاحبه مرجع نیاز به تقویت دارند. مهارت مجموعه‌سازی کتابداران بخش کودک و نوجوان که به توانایی کاربرد ابزارهای کتاب‌شناختی منابع (اعم از تکنگاشت‌ها و ادواری‌ها) و ارزیابی نیازهای کاربران مربوط می‌شود در وضعیتی متوسط قرار دارد. از این رو، در آموزش‌های دانشگاهی و کارگاه‌های آموزشی توسط نهاد، بایستی توجه بیشتری به این امر شود.

مهارت فناوری اطلاعات کتابداران بخش کودک و نوجوان مؤلفه‌های متعددی را در برمی‌گیرد. کتابداران هم باید با قابلیت‌های نرم‌افزارهای اطلاعات کتاب‌شناختی (که در کتابخانه‌های عمومی، نرم‌افزار سامان است) آشنا باشند تا بتوانند منابع کتابخانه‌ای در اختیار کودکان قرار دهند، و هم از سوی دیگر باید قادر باشند منابع اطلاعاتی کودکان را در فضای وب شناسایی کنند و مهارت اطلاع‌یابی را به کودکان آموزش دهند. علاوه بر موارد بالا، کتابداران باید قادر باشند متناسب با نیاز کودکان در کتابخانه‌های عمومی، شبکه‌های اجتماعی خلق، توسعه و نگهداری کنند. مقدار این مهارت جز در استان مرکزی که در سطحی مطلوب است در استان‌های زنجان، قم و همدان در وضعیتی متوسط قرار دارد. همچنین، مهارت فناوری اطلاعات با رابطه‌ای معنادار با سنوات خدمتی دارد، به طوری که هرچه سابقه خدمت افراد بیشتر می‌شود مهارت فناوری اطلاعات کتابداران مطلوب‌تر ارزیابی می‌شود. این امر نشان می‌دهد نهاد کتابخانه‌های عمومی در آموزش‌های ضمن خدمت و وظایف کاری کتابداران، برای فناوری اطلاعات اهمیت ویژه‌ای قائل است.

در بخش ویژگی‌های شخصیتی، مهارت علاقه و اشتیاق کتابداران بخش کودک و نوجوان وضعیتی مطلوبی دارد. کتابداران کودک باید دارای ویژگی‌هایی همچون صبوری، سرزندگی، دوست‌داشتنی بودن، کنجکاوی و عاشق بچه‌ها بودن باشند (پنگ، ۲۰۱۹). با توجه به معنادار بودن رابطه این مهارت با سطح تحصیلی، مشخص می‌شود کتابداران دارای درجه تحصیلی بالاتر (مقطع کارشناسی ارشد و دکتری) وضعیت بهتری در این زمینه دارند. نتایج این مؤلفه نشان‌دهنده وجود کتابدارانی



علاقه‌مند به کار و دارای اشتیاق به انجام بازی‌های مناسب با کودکان است. در بخش مهارت روان‌شناسی کودک، کتابداران بخش کودک و نوجوان وضعیتی مطلوب دارند. در این بخش، کتابداران ضمن آشنایی با مباحث روان‌شناسی کودک و نوجوان باید در زمینه ایجاد و تقویت عادت‌های خواندن از کودکی و راه‌های برانگیختن تخیل و خلاقیت اهتمامی ویژه داشته باشند. در زمینه مهارت ارتباطی، کتابداران باید علاوه بر آشنایی با اصول جذب مخاطب و برقراری ارتباط با فرهنگ‌های مختلف، از ارتباط‌های کلامی (کشش‌های کلامی، ریتم و آهنگ کلام مناسب) و غیر کلامی (حرکات و حالات سیمایی و بدنی مناسب) برخوردار باشند. همچنین، قادر باشند با سازمان‌ها و نهادهای تخصصی ادبیات کودک و نوجوان مانند شورای کتاب کودک، کانون پرورش فکری کودک‌کان و نوجوانان، مدارس، وزارت ارشاد و غیره به منظور ارائه خدمات بهتر به کودکان تعامل داشته باشند. البته، وضعیت کتابداران تمام استان‌های جامعه پژوهش در این زمینه در سطحی مطلوبی قرار دارد. در مهارت مدیریت زمان، کتابداران باید ضمن تسلط کافی در امور محوله، مهارت مدیریت زمان داشته باشند. کتابداران جامعه پژوهش در این زمینه وضعیتی مطلوبی دارند. با توجه به تأیید فرضیه رابطه مهارت مدیریت با سطح تحصیلات، کتابداران دارای تحصیلات بیشتر بهتر می‌توانند مدیریت اطلاعات داشته باشند.

کتابداران کودک و نوجوان باید آشنایی کافی با ادبیات کودک داشته باشند تا بتوانند کتاب‌های کودک‌کان و نوجوانان را از دو بُعد محتوایی و ساختاری ارزیابی کنند. آن‌ها همچنین باید با متخصصان و نویسندگان فعال این حوزه آشنا باشند. وضعیت کتابداران در این در مهارت متوسط است و نسبت به متغیرهای دیگر این پژوهش پایین‌ترین نمره را به دست آورده است؛ بنابراین، دانش کتابداران در زمینه ادبیات کودک، محتوای ادبی کتاب کودک و نحوه ارزیابی این کتاب‌ها نیاز به تقویت دارد. در یک نتیجه‌گیری کلی، یافته‌های حاصل از ارزیابی مهارت‌های کتابداران شاغل در منطقه ۴ کتابخانه‌های عمومی کشور در بخش کودک و نوجوان نشان داد مهارت کتابداران در سطحی متوسط قرار دارد. این مسئله با نقاط قوت و ضعف متعددی مواجه است. نقاط قوت را می‌توان در عواملی همچون توجه ویژه نهاد به بخش کودک و نوجوان دانست، به طوری که سعی کرده است نیروهایی با تحصیلات تکمیلی (۶۵ درصد، کارشناسی ارشد و دکتری) و سابقه کاری بالا (۳۸ درصد بیش از ۱۱ سال سابقه کاری) و نسبتاً جوان (۶۸/۱ درصد متعلق به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال) را در این بخش به کار گمارد. با این حال، کتابداران این بخش در مهارت‌هایی همچون خدمات اطلاعات، روان‌شناسی و ادبیات کودک نیاز به تقویت دارند، به طوری که به دلیل اهمیت فراوان کتابخانه‌های عمومی و به ویژه بخش کودک و نوجوان و ارائه خدمات عمومی و عوامل مؤثر آن، کتابداران این بخش باید از توجه و مهارت کافی برخوردار باشند و از طریق برنامه‌ریزی‌های هدفمند و پیاده‌سازی و اجرای آن کمک به بهبود شرایط فعلی کنند.

در ادامه، پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شود:

- بایستی یک اداره آموزش به منظور هدفمند کردن برنامه‌های آموزشی با محوریت مهارت‌های موردنیاز کتابداران بخش کودک و نوجوان در نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور راه‌اندازی شود؛
- مراکز دانشگاهی و نهاد کتابخانه‌های عمومی باید در دوره‌های آموزشی دانشگاهی و ضمن خدمت کتابداران طوری عمل کنند که متناسب با مهارت‌های مطرح شده، آموزش‌ها ترکیبی از رویکرد کاربردی و نظری باشد؛
- سالانه مهارت‌های کتابداران بخش کودک و نوجوان به صورت آنلاین بررسی شود؛
- یک بستر نرم‌افزاری آنلاین برای ارزیابی آنلاین مهارت کتابداران در بخش کودک و نوجوان در فواصل منظم طراحی و ایجاد شود؛
- همچنین، به عنوان پیشنهادی نظری برای پژوهش‌های آینده در این زمینه، ارزیابی مهارت کتابداران از دیدگاه مدیران، کاربران و ارزیابی مهارت کتابداران با استفاده از رویکردی کیفی پیشنهاد می‌شود.

قدردانی

نویسندگان مقاله مراتب سپاس و قدردانی خود را از معاونت برنامه‌ریزی، پژوهش و فناوری اطلاعات و دفتر برنامه‌ریزی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و کتابداران کودک و نوجوان منطقه چهار کشور به پاس همکاری در انجام این پژوهش ابراز می‌دارند.



- اکبری باریس، نادر؛ شقاقی، مهدی؛ و اصنافی، امیررضا (۱۳۹۹). شایستگی‌های منشی و بایستگی‌های کنشی کتابدار کودک در ایران. علوم و فنون مدیریت اطلاعات، ۶(۱)، ۸۰-۱۱۲.
- امینی، اکرم (۱۳۸۹). ارزیابی مهارت‌های ارتباطی کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر اصفهان [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه اصفهان.
- ایفلا: بخش کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان (۲۰۰۳). جزوه رهنمودهایی بر خدمات کتابخانه‌های کودکان (حیدر مختاری، مترجم و ویراستار).
- پریخ، مهری؛ و ایلخانی، ملیحه (۱۳۹۲). «بررسی ساخت‌ها و مهارت‌های کتابداران دانشگاه فردوسی مشهد». فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۳۰(۱)، ۱۱۱-۱۴۹.
- رهنما، ساناز (۱۳۹۱). بررسی وضعیت مهارت‌های ارتباطی کتابداران دانشگاه فردوسی مشهد و تأثیر آن بر رضایتمندی دانشجویان دوره کارشناسی [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه فردوسی مشهد.
- غیوری، زینب؛ و حسن‌زاده، محمد (۱۳۹۵). راهکارهای مؤثر بر جذب مخاطب به کتابخانه‌های عمومی ایران: مطالعه‌ای دلفی. پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۶(۲)، ۲۰۶-۲۲۶.
- فاتح‌بجدر، اکرم (۱۳۹۴). بررسی نقش ویژگی‌های اخلاقی، مهارتی و علمی کتابدار کتابخانه‌های عمومی در ایجاد فرهنگ مطالعه در کاربران شهرستان سبزوار [پایان‌نامه کارشناسی ارشد]. دانشگاه پیام‌نور.
- محمدرضایی بیگدلی، زهره (۱۳۸۷). خدمات کتابخانه‌های کودکان. ماهنامه ارتباط علمی، ۱۰(۱).

References

- Akbari Baris, N., Shaghaghi, M., & Asnafi, A. (2020). Personal Characteristics and Practical Skills of a Children's Librarian in Iran. *Sciences and Techniques of Information Management*, 6(1), 80-112. doi: 10.22091/stim.2020.4898.1347. (in Persian)
- ALSC (Association for Library Service to Children). (2009). "Competencies for Librarians Serving Children in Public Libraries. <http://www.ala.org/alsc/edcareers/alscorecomps>.
- Amini, A. (2010). *Evaluation of communication skills of librarians of public libraries in Isfahan* [Unpublished master's thesis]. University of Isfahan. (in Persian)
- Anwar, M. A., & Ullah, M. (2017). Developing an instrument for the validation of competencies: The case of medical librarians. *Libr Philosophy Pract*, 1533, 1-24.
- Ashcroft, L. (2004). Developing competencies, critical analysis and personal transferable skills in future information professionals. *Library review*, 53(2), 82-88.
- Batool, S. H. (2010). Status of technological competencies: a case study of university librarians. *Library Philosophy and Practice*, 1.
- Bin Hashim, L., & Mokhtar, W. N. H. W. (2012). Preparing new era librarians and information professionals: Trends and issues. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(7), 151-155.
- Bishop, B.W., Cadle, A.W., & Grubestic, T.H. (2015). Job analyses of emerging information professions: A survey validation of core competencies to inform curricula. *The Library Quarterly*, 85(1), 64-84.
- Chawner, B., & Oliver, G. (2013). A survey of New Zealand academic reference librarians: Current and future skills and competencies. *Australian Academic & Research Libraries*, 44(1), 29-39.
- Childers S (2003) Computer literacy: necessity or buzzword? University of Nebraska, Lincoln.
- Durrance, J. C. (1995). Factors that Influence Reference Success: What Makes Questioners Willing to Return? *The Reference Librarian*, 23(49-50), 243-265.



- Farooq, M. U., Ullah, A., Iqbal, M., & Hussain, A. (2016). Current and required competencies of university librarians in Pakistan. *Library Management*, 37(8/9), 410-425.
- Fateh Bojandan, A. (2015). *Study of the role of moral, skill and scientific characteristics of librarians in public libraries in creating a culture of reading in users of Sabzevar city* [Unpublished master's thesis]. Payam Noor university. (in Persian)
- Ghayouri, Z., & Hasanzadeh, M. (2016). Effective Solutions to Attract the Audience to the Public Libraries of Iran: Delphi Study. *Library and Information Science Research*, 6(2), 206-226. doi: 10.22067/riis.v6i2.49504. (in Persian)
- Griffiths, J. M., & King, D. W. (1985). *New Directions in Library and Information Science Education. Final Report*. Knowledge Industry Publications, Inc., 701 Westchester Ave., White Plains, NY 10604.
- Hamada, D., & Stavridi, S. (2014). Required skills for children's and youth librarians in the digital age. *IFLA journal*, 40(2), 102-109.
- IFLA: Department of Libraries for Children and Adolescents (2003). *Handbook of guidelines on children's library services* (H. Mokhtari, Trans., Ed.). (in Persian)
- Khan, S. A., & Bhatti, R. (2017). Digital competencies for developing and managing digital libraries: An investigation from university librarians in Pakistan. *The Electronic Library*.
- Khoo, C. (2005, March). Competencies for new era librarians and information professionals. In *International conference on Libraries (ICOL 2005)* (pp. ۱۶-۱۴).
- Kwanya, T., Stilwell, C., & Underwood, P. G. (2012). A competency index for research librarians in Kenya. *African journal of library, archives and information science*, 22(1), 1-18.
- Lopez, M., & Rubacher, R. (1969). Interpersonal psychology: Librarians and patrons. *Catholic Library World*, 40(8), 483-7.
- Michalis, G., Afrodite, M., & Pavlos, I. (2015). Skills in the market: an analysis of skills and qualifications for American librarians. *Library Review*, 64(1/2), 21-35.
- MohammadRezaei Bigdeli, Z. (2008). Children's Library Services. *Monthly Scientific Communication*. 10(1). (in Persian)
- Nonthacumjane, P. (2011). Key skills and competencies of a new generation of LIS professionals. *IFLA Journal*, 37(4), 280-288.
- Parirokh, M., & Ilkhani, M. (2014). A survey on the infrastructures and skills necessary to establish electronic reference services at Ferdowsi University of Mashhad. *Iranian Journal of Information processing and Management*, 30(1), 121-149. (in Persian)
- Partridge, H., Lee, J., & Munro, C. (2010). Becoming "Librarian 2.0": The skills, knowledge, and attributes required by library and information science professionals in a Web 2.0 world (and beyond). *Library trends*, 59(1), 315-335.
- Peng, Y.P. (2019). A competency model of children's librarians in public libraries. *The Library Quarterly*, 89(2), 99-115.
- Petersohn, S. (2016). Professional competencies and jurisdictional claims in evaluative bibliometrics: The educational mandate of academic librarians. *Education for Information*, 32(2), 165-193.
- Peyvand Robati, A., & Singh, D. (2013). Competencies required by special librarians: An analysis by educational levels. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(2), 113-139.
- Rahnama, S. (2012). *Assessing the status of librarians' communication skills of Ferdowsi University of Mashhad and its effect on the satisfaction of undergraduate students* [Unpublished master's thesis]. Mashhad Ferdowsi University. (in Persian)
- RUSA Task Force on Professional Competencies. (2003). Professional competencies for reference and

user services librarians. *Reference & User Services Quarterly*, 290-295.

Saunders, L. (2015). Professional perspectives on library and information science education. *The Library Quarterly*, 85(4), 427-453.

Soderdahl, P. A., & Hirst, D. L. (2009). The Core Competency Program at the University of Iowa Libraries. In *Core Technology Competencies for Librarians and Library Staff* (Vol. ۱۵, pp. -۲۰۵ ۲۳۸). Neal-Schuman.

Tan, S. M., Gorman, G., & Singh, D. (2012). Information literacy competencies among school librarians in Malaysia. *Libri*, 62(1), 98-107.

Walter, V. A. (2014). Who will serve the children? Recruiting and educating future children's librarians. *IFLA Journal*, 40(1), 24-29.

